

lunæ 13, indictione III, hoc est anno Christi 525, conscripsit (a). Atqui in codice sæpe dicto atque a nobis bona fide expresso, omnia exempla argumentorum paschaliæ ab anno illo Christi 525 petita sunt. Quid quod singula loca, partim a Dionysio, partim a Beda et aliis antiquis scriptoribus inde citata, totidem verbis hic reperiuntur, ut in notis ad argumenta paschalia demonstrabimus. Quibus omnibus consensum exactissimum marmoris Ravennatensis (b), velut cumulum addere licet.

§ XXI.

Quod si alios non tenuit antiquissimorum populorum inde ab orbe condito fastos et annorum formas studiose persequi, eorumque vestigia in omni vetustatis memoria perquirere, si Hebræorum, Chaldaeorum, Persarum, Græcorum Romanorumque calendaria, jam dudum obsoleta et ignota, magna multi cura sibi a situ atque oblivione vindicanda putarunt; si nominatim Bucherio vitio non datum est quod Victorii cyclum, nonnullis tantum in Occidente ecclesiis olim probatum, et mille amplius annorum tenebris obscuratum, in lucem revocavit, et grandi satis commentario exposuit; multo minus hoc, quidquid est, operæ ac studii in cyclo Dionysiano, quo per tot sæcula universus orbis Christianus, ad constituendam anni rationem, usus est, edendo illustrandoque positum, jure reprehendi posse videtur. Etsi enim hic quoque in Romana Ecclesia jam ante 136 annos, et ab initio sæculi, quod agimus, decimi octavi, in universo imperio Romano abrogatus est; tamen in nonnullis regnis Christianis, quæ neque

quas editio nostra exhibet, Dionysius in præfatione his verbis conjunctim memorat: *Licet anni Domini nostri Jesu Christi ordinem suum continuata serie custodiant* (col. 1), *et indictiones* (col. 2), *per annos 15 solita revolutione decurrant, epactas etiam* (col. 3), *quas Græci vocant, id est, adjectiones annuas lunares 11, quæ 30 dierum fine in se redeunt, fixis regulis invenius adnotatas, decemnovennalem quoque recursum* (col. 5), *et paschales quartas decimas lunas* (col. 6), *easdem omnium avorum revolutione reperias; tamen tenebrem similem constantiam nequeunt custodire concurrentes dies hebdomadam* (col. 4), *et dies Paschæ Domini* (col. 7), *lunaque ipsius diei dominici* (col. 8). Singulas has columnas Beda de Rat. comp. cap. 47, et de Rat. temp. cap. 45 seqq., ex instituto describit. Exstant de hisdem cum in Operibus Bedæ, tom. 1, pag. 358,

A Gregorianam, neque novum calendarium nostrum admiserunt, hodiernum viget. Quid quod ipsa hodierna, præsertim Gregoriana, fastorum ratio, in qua epactæ pro numeris aureis assumptæ sunt, veteri methodo et aureorum numerorum doctrina plurimum adjuvatur, ut cum Clavio agnoscit Petavius (c). Ac si vel maxime ubique abrogaretur, saltem propter insignem, quam in veteri chronologia recte dijudicanda affert, utilitatem, minime negligendus esset. Etenim adhuc valet ratio qua Beda sæculo VIII, ad cyclos Dionysii, jam tum licet præteritos, recensendos, ac operi suo præmittendos se adductum esse scribit: *Quatenus legentes quique omnem præteritum paschæ statum temporis inerrabili possint intuitu respicere, atque ad dilucidationem præcæ lectionis, annos omnes, qui attingunt in questionem venerant, quando et quales fuerint, evidenter agnoscent* (d). Multos certe errores Scaliger, Petavius aliique eruditissimi de doctrina temporum scriptores, si verum Dionysii cyclum inspexisset, vitassent, et inter eos non postremum ac hodiernum prope communem, quo æra hodierna Bedæ, ut auctori, tribuitur, et Dionysiana uno anno minor existimatur. Quid? quod vel hæc una de causa monumentum istud nemini non cognita jucundum esse potest, quod, qua occasione, quo consilio, quo anno, quo auctore, æra illa, omnibus familiarissimæ, primum invecata, et loco Diocletianæ adhiberi crepta sit, clarissime ob oculos ponat, ac præterea unicuique dijudicandi potestatem faciat, quam bene vel male nonnulli cyclum Dionysianum, quem interitus existimabant, per conjecturas suas restituerint.

tum in codice Digheano versus hi memoriales:

Linea, Christe, tuos prima est quæ continet avorum,
Atque secunda tenet cyli quæ in iudicio consistit.
Servabit numerus epactis tertis certos,
Quarta dies numerat septem bissextilis anni.
Quinta tibi cyclos lunaris computat anni.
Jam quartas decimas designat sextaque lunas.
Septima nam Paschæ ostendit tempusque dicte.
Etate. Luna mouet at novissimus ordo.

(a) Legatur præfatio Dionysii sæpe dicta, sub fin. et conferatur quæ supra § 11, not. (d), de ætate ejus adnotavimus.

(b) De marmore hoc leg. § 17.

(c) Sub init. lib. vi de Doctr. temp.

(d) Beda, de temp. Rat. c. 63.

INCIPIT LIBER DIONYSII EXIGUI^a.

PRÆFATIO^b.

Domino beatissimo et nimium desideratis ino D patri, Petronio, episcopo, Dionysius Exiguus.

^a Inscriptio hæc in codice Remen-i 298, et in Colbertino 1020 hisdem verbis legitur.

^b Præfatio hæc (ita enim ipsi Dionysio p. 61, vocatur) a Petavio in appendice operis de Doctr. temp., pag. 874, et ab Ægid. Bucherio in Comment. de Doctr. temp., pag. 485, titulo *epistolæ à Dionysii Exigui de Ratione Paschæ*, edita, a nobis vero

initio tom. col. 19, hanc epistolam exscripsimus, jam de pretiosissima Guillelmi Jami editione reperta desuperantes, quam serius cum aliis omissis in supplementi vicem recudere meditabamur. Illic autem illam ipsam epi-

Paschalis festi rationem, quam multorum diu frequenter a nobis exposcit instantia, nunc, adju-

cum pluribus aliis codd. mss., nominatim Bodleiano F. N. E. 3, 5, qui in catalogo mss. Angliæ recensetur p. 122, num. 2572; Cottoniano, Tiber. E. T, et Digheano 63 collata est, non neglectis variis lectionibus, quas Carolus du Fresne in Selectis ad illustrationem chronici paschalis num. 22, p. 479, ex codice Parisiensis excerptis. Compendii causa in notis codiceum

stolam reponere non dubitavimus cum propter integritatem operis tum etiam propter notarum copiam quibus in hæc editione locupletatur. Est.

precibus vestris, explicare curavimus^a. Sequentes A rum etiam cursum præferunt errore notabilem. per omnia venerabilium trecentorum et octodecim pontificum^b, qui apud Nicæam, civitatem Bithyniæ, contra vesaniam Arii convenerunt, et jam rei hujus absolutam veramque sententiam; qui quartas decimas lunas paschalis observantiae, per novemdecim annorum redeuntem semper in se circulum, stabiles immotasque fixerunt^c, quæ cunctis sæculis, eodem quo repetuntur^d, exordio, sine varietatis labuntur cursu. Hanc autem^e regulam præfati circuli, non tam peritâ seculari^f quam S. Spiritus illustratione sanxerunt, et velut anchoram firmam ac stabilem huic^g rationi lunaris dimensionis apposuisse cernuntur. Quam postmodum nonnulli^h vel arroganter desipientes, vel transgredientes incitiamⁱ, Judæis inducti fabulis^j, diversam atque contrariam^k formam festivitatis unicæ^l tradiderunt. Et quia nunc fundamenti soliditate non potest structura-ulla consistere, longe aliter in quibusdam annis dominicum Pascha et lunæ computum præfigere maluerunt, inordinatos circulos ordinantes^m; qui non solum nullam recursus stabilitatem, ve-

regium Parisiensem per A, Bodleianum per B, Cottonianum per C, et Digbæanum per D, signabimus. Colbertianus enim et Rhemensis eum Parisiensi fere conveniunt, ut si unum ex his noris, omnes noveris.

^a D. curamus.

^b C addit exempla.

^c Quid Patres Nicæni de tempore Paschatis celebrandi constituerint, in Historia cycli Dionysiani, § 6, ostendimus, et simul huic Dionysii locum excusimus.

^d Hanc lectionem omnes codices nostri confirmant, C ut adeo falsi sint qui substituunt, *reponuntur*.

^e In D autem deest.

^f Vocem hanc ex A et C reponimus pro : *singulari*, quod est in aliis.

^g Credas de Scaligero vaticinari Dionysium; qui disponendi ac celebrandi Paschatis rationem ex Judaico computo præscripsit: nec aliter censuit rite peragi posse, nisi recitatorum ille cyclus in usum Ecclesiæ veniret, quod satis lib. v de Doctr. temp. reflatum est. PETAVIUS.

^h Ita C. cæteri, *inscientia*.

ⁱ Innotuit cyclum veterem Latinorum 84 annorum, multis quondam Ecclesiis occidentalibus usitatum, et a Judæis primum acceptum, licet postea in nonnullis mutatum et emendatum. Judæos enim cyclum 84 annorum ex periodo Calippica et ogdaeteride compositam, jam sub imperio Syro-macedonico adhibuisse, ad Pascha, aut potius tempus novilunii, rite indagandum, refert Epiphanius, hæresi 51 Alogorum. Leg. Æg. Bucherii commentar. in Victor. Can. pasch., cap. 6, p. 132 et 140, et Noris. singulari di. s. de paschali Latinorum Cyclo.

^j A. antiquæ.

^k Ita omnes nostri mss., Bucherius tamen alios legere monet *orientales*.

^l C. *Archiepiscopi*.

^m Vid. Hist. cycli Dionys., § 8.

ⁿ C. *Alexandrini*.

^o Vid. Hist. cycli Dionysii, § 9.

^p Ib., § 10.

^q C et D, *reverenda*; A, *reverenda*.

^r Ita A. Alii, *desiderunt*.

^s Ita Gallici eodl.; sed Anglicani habent *circulum*.

^t Loge cap. 67 et 68 libri xi de Doctr. temp. inde scies factum esse Genadium, qui a Nicæno concilio conditum fuisse putavit annorum 95 cyclum, eundemque Theodosio principi oblatum a Theophilo.

Sed Alexandrinæ urbis archiepiscopus¹ B. Athanasius², qui etiam ipse Nicæno concilio, tunc S. Alexandri³ pontificis diaconus, et in omnibus adjutor, interfuit, et deinceps venerabilis Theophilus⁴ et (Cyrillus⁵ ab hac synodi veneranda⁶ constitutione minime discesserunt⁷. Imo potius eundem decemnovennalem cyclum⁸, qui enneacaidecaeteris Græco vocabulo nuncupatur, sollicitè retinentes, paschalem cursum nullis diversitatibus interpolasse monstrantur. Papa denique Theophilus⁹, centum annorum cursum Theodosio seniori principi dedicans, et S. Cyrillus, cyclum temporum nonaginta et quinque annorum componens, hanc sancti concilii traditionem, ad observandas quartas decimas lunas paschales, per omnia servaverunt. Et quia studiosis et quærentibus scire quod verum est debet ejusdem circuli regula fixius in hæc, hanc post præfationem nostram credidimus ascribendam.

Nonaginta quinque igitur¹⁰ annorum hunc cyclum¹¹, studio quo valuimus expedire contendimus, ultimum ejusdem B. Cyrilli, id est, quintum cy-

Atqui Cyrillus, Theophili successor, hunc primum fabricatus est; ut hic Dionysius indicat. PETAVIUS.

¹ Ita D. In C deest; in aliis legitur, *autem*.

² De Cyclo Dionysiano multa et ab aliis dicta sunt, et a nobis variis in locis allata; quorum summam non alibi opportunius quam ad ipsa Dionysii verba colligemus. Annus Alexandrinus (Iude enim disputandi sumatur initium) quatuor mensibus civilis Romanorum anni primordium antecedit; ecclesiastici vero, qui a Paschate proficiscitur, mensibus amplius septem. Rursus Dionysius Exiguus annos cycli sui a decima quinta luna paschali orsus est, ut ex epistolæ³ digrammate liquet. Quare paschalis neomenia anni flum, Pascha ipsum anni primordium occupat. Jam vero Cyrillus cyclum suum inchoasse dicitur ab anno Diocletiani 153, qui apud Alexandrinæ cœpit a 29 die Augusti, in anno Christi 436, cyclo lunæ Romano 19, Alexandrinæ vero 1 ineunte. Unde primum pascha Cyrilliani cycli fuit anni Christi 437. Post expletas enneacaeteridas quatuor, et annos 13 de quinta, hoc est; confectis annis 89 de ennecontapentaeteride Cyrilli, Dionysius Exiguus, cum labem cycli istius animadverteret, animum adjectit ad emendandum. Scribit enim epistola⁴, sex adhuc annos de Cyrilli quinta enneacaeteride reliquos esse. Ergo inter Pascha anni Christi 525, indictionisque III, et anni 526, indictione IV, commentabatur ista Dionysius, ut ex ejus verbis intelligitur, quæ lib. XII, sub finem capitis 3, castigavimus ex Mariano Scoto. Postremum Pascha Cyrilliani cycli incidit in annum communis æræ 531, labente anno Diocletiani 247 (potius 248) aureo numero XIX; ideo primus annus cycli Dionysiani initium habuit a decima quarta paschali, quæ est xv cal. Mai., sive dies 17 April.; ac neomenia, ut ita dicam, anni primi Dionysiani est illa ipsa decima septima dies Aprilis. Quod cum Beda ceterique hactenus non animadvertissent, Dionysianam æram atque cyclum uno anno labefactarunt. Primus annus cycli Dionysiani cœpit anno periodi Julianæ 4712, aureo numero XIX; desiit autem anno 4713 die 5 April. Sed omnino videnda sunt quæ lib. XII, c. 2 et 3, de hac re scripsimus. PETAVIUS.—Errasse hic Petavium, ipsa veri Cycli Dionysiani a nobis editi inspectio docet. Verum est, Dionysium in epistola ad Bonifacium annos NB, LUNARES numerare a luna 14 paschali, quæ anno Christi 51 fuit dies 17 April., dum videlicet experimentum capere docet, utrum luna 14 sive terminus paschalis, anni

elium ^a, quia sex adhuc ex eo anni supererant, in nostro hoc opere preferentes; ac deinceps quinque alios juxta normam ejusdem pontificis, imo potius sæpe dicti Nicæni concilli, nos ordinasse, profite-mur. Quia vero S. Cyrillus primum cyclum ab anno Diocletiani centesimo quinquagesimo tertio cœpit et ultimum in ducentesimo quadragésimo septimo terminavit, ^b nos a ducentesimo quadragésimo octavo anno ejusdem tyranni potius quam principis, inchoantes, nolimus circulis nostris memoriam impii et persecutoris innectere, sed magis elegimus ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi annorum tempora prænotare; quatenus exordium spei nostræ notius nobis existeret, et causa reparationis humanæ, id est, passio Redemptoris nostri, evidentius eluceret ^c.

Hoc præterea lectorem putavimus admonendum, quod circulus iste ^d nonaginta et quinque annorum, quem fecimus, cum, finito tempore, in id ipsum reverti cœperit, non per omnia propositam ^e teneat firmitatem. Nam licet anni Domini nostri Jesu Christi ^f ordinem suum continuata serie custodiant, et iudiciones per annos quindecim solita revolutione

de quo quaritur 532 recte investigatus et constitutus sit. At perperam hinc inferitur primum annum cycli Dionysiani, secundum æram Christi numeratum, qui N. B. SOLARIS est, ex mente Dionysii, initium habuisse ab illa 14 luna paschali anni 531. Quod mirum est Petavium et tot alios eum secutos non animadvertisse.

^a Ita A et B. Alii, *circulum*.

^b C, *elucesceret*.

^c A, *cyclos ipse*.

^d A, *præpositam*.

^e Latereculus Dionysianus octo vel novem versibus constabat, etc. Adnotationem hanc Petavii jam supra in Hist. cycli Dionysiani, § 15 nota (a) attulimus, et quid in ea vere, quid falso de forma cycli Dionysiani conjecerit, indicavimus.

^f C, *eadem*.

^g Explicatum hoc est lib. II de Doctr. temp., cap. 87, p. 226 et 227. PETAVIUS.

^h A, *septimanæ*.

ⁱ A, *Dominicus*.

^j Vide quæ ad hunc locum disputat Petavius, lib. II de Doctr. temp., c. 87.

^k A et C, *septimanarum*; alii, *septem dierum*.

^l C, *septimo*.

^m B et C, *recursu*.

ⁿ C, *deficiat*.

^o C, *bis*.

^p Ita initio cycli Dionysiani an. Christi 532, cyclo solis 19, D C aureo numero 1, paschalis dominica dies signatur ut id. Apr., luna xx; verum evoluto cyclo annorum xcv, anno Christi 627. Dominica paschalis in cyclo Isidori notatur *prid. id.*, id est die XII Aprilis, luna XXI, ac proinde, quod bissextus anno Christi 532 inseritur, in repetita periodo, ut ait Dionysius, *Pascha Dominicum cum sua luna vario modo rationis occurrit*, cum illud in proximum diem descendat, ac lunæ ætas augeatur. Sed major etiam variatio accidebat, quoties anno bissextilli luna decima quarta Paschalis, incidens in diem dominicam, festum in proximam dominicam ac lunam XXI transmittibat. Tunc enim in cyclo instaurato Pascha in anteriorem hebdomadam retrocedebat. Ita anno bissextilli Christi 448, cyclo solis 9, ac, lunæ XII, in cyclo Cyrilli memoria paschalis affixa, secundum canones Alexandrinos, diei XII Martii

decurrant, opactas etiam, quas Græci vocant, id est, adjectiones annuas lunares undecim quo triginta dierum sine in se redeant, fixis regulis invenias adnotatas, decemnovennalem quoque recursum, et paschales quartas decimas lunas, easdem ^q omnium ævorum revolutione reperias; tamen tenorem similitudinem constantiæ ^r nequeunt custodire concurrentes dies hebdomadam ^s, et dies Pascha Domini ^t, lunaque ipsius diei dominici ^u. Concurrentium autem hebdomadam ^v ratio, quæ de solis cursu provenit, septeno ^w annorum jugi cirenitu terminatur. In quo per annos singulos unum numerare curabis; in eo tantummodo anno in quo bissextus fuerit, duos adjicies. Quæ causa etiam facit ut non per omnia circulus iste nonaginta quinque annorum suo recur-

B sui ^x concordari videatur. Nam cum in cæteris annis non dissentiat ^y, in illis ^z solis, in quibus se bissextus interserit ^{aa}, Pascha dominicum cum sua luna vario modo rationis occurrit ^{ab}. Sed hi qui ordine fixo ^{ac} per omnia decurrunt tempora, mobilium casum ^{ad} sua stabili circuitione sine ulla possunt difficultate dirigere. Et ideo post expletionem xcv annorum ^{ae}, cum harum rerum diligens ad exordium redire ve-

prodebat lunam die 4 Aprilis, dominica; unde distatum Pascha in diem XI Apr. luna XXI. At post annos xcv, videlicet anno Christi 543, eodem cyclo lunæ XII, solis XX, lit. D, luna decima quarta paschalis in cyclo Dionysiano signatur ut non. Apr. Pascha autem NONIS APR. LUNA XV, ac proinde Pascha una prius hebdomade, sive sex antea diebus, quam anno 448 celebratum fuit. Notis. dis. 3 de Cyclo paschali, C p. 165.

^q D, *decurrit*

^r Concurrentes Cyrilli, nec non litteræ dominicales, propter labem cycli, tenorem suum retinere non poterant. Ob id aliam seriem Dionysius apposuerat concurrentium et litterarum; initio ab anno primo ennecontapentaeteridis suæ ducto, qui est an. Christi 531. Unde pro eo, quod in mss. et apud Bedam legitur: *mobilium casuum*, emendandum censuimus *casum*. PETAVIUS. — Duplīter hic erravit Petavius, primo, dum seriem concurrentium et litterarum dominicalium simul Dionysii cyclo insertam fuisse credidit. Vid. Hist. cycli Dionysii. § 16. Deinde, dum hujus initium ab anno vulgari 531 repetitum falso scripsit. Vid. ejusd. Hist., § 20, et col. 48; not. (g).

^s Ita B et D: rectius certe quam *casuum*, ut est apud Bucherium. Loquiter enim Dionysius de casu mobilium dierum paschalium, et observat Norisii: loc. cit. p. 19. Recte igitur hic coniecit et emendavit Petavius. In C multo aliter legitur, *in mobilium casuum*.

D ^t Cyclis suis quinque Dionysius præfixerat ultimum Cyrilli, de quo sex erant anni residui. Admonet igitur, ut expletis annis suis 95, redeatur ad idem initium, non cycli Cyrilli quinti, sed primi sui. In quo perdifficilis inest questio. Videtur enim Dionysius cyclum annorum 95 talem existimasse, ut in orbem ferias, et paschales dominicas, ac lunæ dies representaret. Quod tamen paucis ante versibus negaverat; et res ipsa fieri non posse demonstrat; ut ex laterculo discas, quod lib. XI de Doctr. temp., p. 227, descripsimus. Itaque præfationis illius auctor, quæ apud Bedam circulis Dionysii præfigitur, primum illum Dionysii Cyclum, ad quem connectis annis 95 recurrendum esse monuit, de cyclo magno 532 annorum interpretatur. Verum nihil ejusmodi Dionysianis ex verbis exculpi potest. Nam primum cyclum suum appellat eam quem a se constitutum paulo ante dixerat, annorum quinque et nonaginta. Crediturum

luerit, non ad quintum cyclum S. Cyrilli, quem no-
bis necessario proposuimus, sed ad nostrum pri-
mum vigilanter excurrat; et ^a ordine quo diximus
per eos qui firmam cursum retinent, eorum ^b pro-
gressum, qui videntur titubare, sustentet ^c.

Illud quoque non minori ^d cura notandum esse
censuimus, ne in primi mensis agnitione fallamur.
Hinc enim pene cunctus error ^e discrepantiæ pascha-
lis exoritur, dum temporis initium ignoratur ^f. Nam
cum Dominus omnipotens hanc sacratissimam so-
lemnitatem celebrandam filiis Israel, qui ex Ægy-
ptia servitute liberabantur, indiceret, ait in libro
Exodi ^g ad Moysen et Aaron in terra Ægypti: *Mens-
is iste principium mensium, primus erit in mensibus
anni. Itemque ibidem ^h: Primo, inquit, mense, de-
cimo quarto die mensis, ad vesperam ⁱ comedetis
azyma, usque ad vigesimum primum ejusdem ad ve-
esperam.* In Deuteronomio ^j quoque idem legislator
Moyses ita populum de hac re commonet, dicens:
*Observa mensem novarum frugum, et verni primum
temporis, ut facias pascha Domino Deo tuo, quoniam
in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægy-
pto nocte ^k.* Tanta hac auctoritate divina claruit,
primo mense, decimo quarto die, ad vesperam, us-
que ad vigesimum primum, festivitatem paschalem
debere celebrari. Sed quia mensis hic unde sumat
exordium vel ubi terminetur, evidenter ibi non legi-

equidem, Dionysium ad eundem cyclum 95 anno-
rum, concurrentium, litterarum. dominicalium, do-
minicarum paschaliū ac lunæ dierum geminatos
apposuisse versus; et notasse, quibus vertentibus
cyclis, quæ concurrentium ac litterarum, etc., series
capienda foret. Fortassis etiam ex periodi Victorianæ
annorum 532 methodo illas ipsas mutabilium chara-
cterum series ascripsit. In cyclo magno Victorii en-
necontapentaeterides sunt quinque solidæ, cum an-
nis 57, sive cyclis tribus. Sex igitur istiusmodi ver-
sus Dionysius instituit, qui concurrentium, litterarum,
etc., ordinem continebant. Anno Christi 437, quo
primum Cyrilli pascha fuit cyclo solis 26, littera do-
minicalis erat C, concurrentes 4, pascha die 2 Apri-
lis. Evolutis 95, anno Christi 532, concurrentes fue-
runt 4, littera dominicalis D C. Sed bissextilis ratio-
nem conturbat. Quippe anno quarto cycli Cyrilliani,
qui est Christi 440, littera fuit G F, cyclo solis 1,
lunæ 4, concurrentes Martio mense 1, pascha die 7
Aprilis. At anno quarto cycli primi Dionysiani, qui
fuit Christi 535, littera dominicalis erat G, concu-
rentes 7, pascha die 8 Aprilis. Itaque non redeunt in
orbem annales characterismi post annos 95. Nam et
paulatim discrepantia major existit, ut ex laterculo
libri II, pag. 227, patet. Ideo diversos caracterismo-
rum istorum ordines ad ennecontapentaeteridem
suam Dionysius accommodavit, quas sine dubio, ex
majoris cycli methodo, uti diximus, accepit. PETA-
VIUS. — Vanæ sunt conjecturæ, quibus difficilem,
quam sibi fingit, questionem solvere conatur Peta-
vius. Iis omnibus supersedere possumus, si, non
dicam, cyclum Dionysii, Petavio ignotum, sed vel
ipsam hanc præfationem illius diligentius inspiciamus.
Nam cum cyclum suum 95 annorum, non per omnia
propositam firmitatem tenere, dixisset, luculenter
ostendit, quænam cycli sui columnæ illam firmitatem
teneant, quæ minus. Ad illas videlicet refert 1° an-
nos Christi, 2° indictiones, 3° epactas, 4° circulum
decemnovennalem, et 5° lunas 14; ad has, 1° concu-
rentes, 2° dies Paschæ, 3° lunam diei dominicæ.
Expletis igitur 95 annis, ad primum cyclum NB. vi-

tur, præfati venerabiles ^l trecenti et octodecim pon-
tifices antiqui moris observantiam [et ^m] exinde a
sancto Moysen traditam, sicut in septimo ⁿ libro Ec-
clesiasticæ refertur Historiæ, solertius investigantes,
ab octavo idus Martii usque in diem nonarum
April. ^o natam lunam facere dixerunt primi mensis
exordium; et a duodecimo die calendarum April.
usque in decimum quartum calendæ Mai. lunam de-
cimam quartam solertius inquirendam ^p; quæ quâ
cum solis cursu non ^q æqualiter volvitur, tantorum
dierum spatiis, oecursum vernalis æquinoctii conse-
quatur ^r, qui a duodecima calendarum Aprilium die,
cunctorum Orientalium sententiis, et maxime Ægy-
ptiorum, qui calculationis præ omnibus gnari sunt,
specialiter adnotatur. In quo etiamsi ^s luna decima
B quarta sabbato contigerit, quod semel in nonaginta
quinque annis accidere manifestum est, sequenti die
dominico, id est undecimo cal. April. luna decima
quinta, celebrandum Pascha eadem sancta synodus
sine ambiguitate firmavit, hoc modis omnibus admo-
ness, ut ante duodecimum calend. April. lunam de-
cimam quartam paschalis festi nullus inquireret;
quam non primi mensis, sed ultimi, esse con-
staret.

Sed nec hoc prætereundum esse patavimus ^t,
quod nimis errant qui lunam peragere cursum sui
circuli triginta dierum spatiis æstimantes, duodecim

gilanter, et ita recurrere jubet, ut per eos cyclos, qui
firmum cursum retinent, eorum progressus, qui videntur
titubare, sustentetur, sive secundum leges cycli Alexan-
drini, quas vocat argumenta paschalia, constitutatur.

^a C, ex.

^b C, eorumque.

^c C, sustinet. D, sustinent.

^d C, minima.

^e C, error cunctis.

^f Quatuor hæc proxima vocabula in A desunt.

^g Exod. XII, 2.

^h Ibid., vers. 18.

ⁱ Ita C et D: rectius fortasse quam alii, qui ha-
bent vesperam.

^j Deut. XVI, 1.

^k A, nocte.

^l Hanc vocem addunt A et C.

^m In C recte, ut videtur, deest.

ⁿ In C legitur, IIII.

^o C, in non. April.

^p C, investigandam.

^q C, quia non solis cursui æqualiter, etc.

^r A, non sequatur.

^s Notetur hoc Dionysii, imo Nicæni concilii, de-
cretum, contra Scaligeri, Calvisii et id genus calen-
darii artificum dogma; qui luna 15 Pascha celebrari
necesse putant. Etenim cum luna 14 in sabbatum in-
cidit XII cal. April., hoc est die 21 Martii, postridie
Pascha peragetur. Id non nisi lunæ cyclo vel aureo
numero XVI evenire potest; cycloque solis 3, aut 20,
aut 25. Itaque quater in tota periodo Victoriana
contingit, ut in annis Christi 72, 319, 414, 509, qui
sunt prioris periodi, in secunda vero annis Christi 604,
851, 1041, 1136. Proinde semel in ennecontapenta-
taeteride Cyrilli, et in Dionysiana semel item accidit.
In hac, anno ipsius LXXII, qui est Christi 604. PETAV.

^t Memorabilis hic locus. ex quo, ætate illa Dio-
nysii, discimus quosdam fuisse qui lunarem mensem
30 diebus circumscriberent, quæ fuit veterum ma-
ximè Græcorum persuasio, uti lib. 1 de Poetr. temp.,
cap. 7, demonstravimus. PETAVIUS.

lunares menses, in trecentis sexaginta diebus numerant, quibus etiam quinque dies addiunt, quos intercalares appellavit antiquitas, ut solarem annum adimplerè videantur; cum diligens inquisitionis veritatis ostenderit, in duobus lunæ circulis non sexaginta dies, sed quinquaginta novem debere numerari. Ac per hoc in duodecim lunaribus mensibus trecentorum quinquaginta quatuor dierum summam colligi, qui epactas Ægyptii annuas, id est undecim dies accommodant; ut ita demum lunaris mensura rationi solis adæquetur. Quod verissimum esse atque certissimum, supra scriptorum Patrum sententia comprobatur, qui juxta hanc Ægyptiorum calculationem, quartas decimas lunas paschalis observantiæ tradiderunt. Sed nonnulli tantæ subtilitatis, sive potius sanctionis ignari, dum alia supputationis argumenta perquirunt ^b, a veritatis tramite recedunt ^c. Unde plerumque contingit ^d ut quam sæpe dicti Patres decimam quartam lunam ponunt, eam isti decimam quintam suspicentur; et quæ vigesima prima est, vigesimam secundam esse pronuntiant. Sed nobis, quibus amor et cura est Christianæ religionis, a tantorum pontificum constitutione nulla prorsus oportet ratione discedere; sed prefixam ab his paschalem regulam sincerissima convenit devotione ^e servare.

Quanta vero in Ecclesiis toto terrarum orbe diffusis horum Patrum nitamur auctoritate, non labor est ostendere, cum sanctum concilium apud Antiochiam ^b post tempora non ita longe conveniens, eorum prius definitionem quam de paschali ratione promulerunt ^b nullo modo violandam esse censuerit. Denique in sanctis canonibus sub titulo septuagesimo nono, qui est primus ipsius Antiocheni concilii, his verbis invenitur expressum: *Omnes qui nisi fuerint dissolvere definitionem sancti et magni concilii quod apud Nicænam congregatum est, sub præsentia piissimi et venerandi principis Constantini, de*

^a C, *dimensio*.

^b C, *requirunt*.

^c C, *recesserunt*.

^d Non dubium est istos qui hic a Dionysio reprehenduntur, astronomicas tabulas secutos esse, ac προήγησι animadvertisse. Anno Christi 325, aureo numero III, novilunium medium incidit in diem 30 Martii, feria 5, hora 23, 34^a a media nocte in horizonte Regiomontano. Itaque neomenia paschalis fuit die 31 Martii: quo in die obsignata est a Nicæna synodo plenilunium medium die 14 Aprilis, feria IV, hora 17, 56. Igitur terminus in die 13 Aprilis defixus est, quæ luna XIV tum erat. Anno vero Christi 534 eodem cycle lunæ III, novilunium medium Regiomonte die 30 Martii, feria 5, hora 13, 31^a, plenilunium die 14 Aprilis, feria 6, hora 7, 55^a. Verum quoniam annus 534 secundus est post bissexilem, prior autem illi proximus ab eodem; ideo sex horis ablati ex posteriore, si eundem cum priore ordinem teneret in Juliano quadriennio, contigisset novilunium hora 7, 31^a, ut προήγησι constata sit horarum 46 circiter in annis ducentis. Proinde neomenia lunaris astronomica conveniebat in diem 31 Martii, decima quarta in diem 12 April. Quæ causa fuit cur nonnulli Dionysii tempore lunam illam XV putarent, quæ Nicæno sæculo fuit XIV. Itaque castigandi non erant, nisi quatenus civilem et ecclesiasticam observationem privata auctoritate labefactabant. Nam alii qui recte de luna ipsa secundum astronomicas ratio-

^a salutifera solemnitate paschali, excommunicandos et de Ecclesia pellendos esse censemus ^b, si tamen contentiosius ^c adversus ea quæ bene sunt decreta perstiterint. Et hæc quidem de laicis dicta sint. Si quis autem eorum qui præsumunt Ecclesiæ, aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus, post hanc definitionem tentaverit, ad subversionem populorum et Ecclesiarum perturbationem, seorsim colligere, et cum Judæis Pascha celebrare, sancta synodus hunc alienum jam hinc ab Ecclesia judicavit: quod non solum sibi, sed plurimis causa corruptionis ac perturbationis exstiterit. Nec solum a ministerio tales removel, sed etiam illi qui post damnationem hujusmodi communicare ^d tentaverint, damnati sunt ^e, omni quoque extrinsecus honore privati, quem sancta regula ^f et sacerdotum Dei promeruit. His non dissimilia venerabilis papa Leo ^g, sedis apostolicæ presul, pronuntiat, dicens: *Contra statuta canonum paternorum, quæ ante longinque ætatis annos in urbe Nicæna spiritualibus sunt fundata decretis, nihil cuiquam audere conceditur; ita ut si quis diversum quid velit decernere, se potius minuat quam illa corrumpat. Quæ si, ut oportet, a cunctis pontificibus intemerata servantur, per universas ecclesias pax erit et firma concordia. Et iterum: In omnibus, inquit, ecclesiasticis causis, his legibus obsequimur, quæ ad pacificam observantiam omnium sacerdotum, per trecentos octodecim episcopos Spiritus sanctus instituit; ita ut etiamsi multo plures aliud quam illi statuerent decernant, in nulla reverentia sit habendum quidquid fuerit a prædictorum constitutione diversum.*

Sufficenter, ut putamus, enectis indicitur ne deinceps aliter quam a sanctis constitutum est Patribus sacratissimum Pascha celebretur. Quod si testimonia tantorum sacerdotum forsitan quis obstinata mente despererit, etiam in historia ecclesiastica parva breviter intimata reperiet; multorumque

nes existimabant: tametsi minus ad paschalem Ecclesie ritum faceret hæc illorum *ἀπίστου*. PETAVIUS.

^e Ita ex B et C scribimus, pro *quando*, quod est in aliis.

^f Quatuor has voces, a Petavio et Bucherio omittas, ex C et D supplemus. Posterior etiam addit: *in nulla*, etc.

^g Ita ex B et C et D scribimus, pro *observatione*, quod est in editis.

^h In editis hic perperam legitur *Nicænam*, quod sensui pariter ac mss. B, C et D repugnat, ex quibus veram lectionem restituumus.

ⁱ Sic B et D. Alii, *protulerant*.

^j Canon iste concilii Antiocheni primus, in Codice canonum Ecclesie universæ, quem Christoph. Justellus edidit, est LXXX.

^k B et C, *censuimus*.

^l Ita C. Alii, *contentiosi*.

^m *Hinc* in C deest,

ⁿ C, *illos*.

^o C, *communicatione*.

^p C, *damnandos*.

^q C, *privari*.

^r Leo epist. 55 ad Pulcheriam Augustam. Ibi vero S. Leo non de paschalibus decretis agit, sed de diocesan limitibus, quos innovare volebat Anatolius, Constantinopolitanus episcopus. Lege epistolam. BUCHERIUS.

relatione pontificum, et maxime beati Athanasii, A
cujus supra meminimus, hæc eadem vulgata cognoscet. Id ipsum vero Epistola sancti Proterii, Alexandrinæ urbis episcopi, ad eundem papam Leonem, pro hac eadem paschali questione directa, testatur. Quam ante hos annos transferentes e Græco, huic operi adnectendam esse prospeximus. Nec non et argumenta Ægyptiorum sagacitate quesita subdidi-

^a Titulorum voce Dionysius intelligit octo illas columnas quibus cyclus ejus constat. Beda in libro de Temp. Ratione illas modo appellat *versus*, cap. 45; modo *ordines*, cap. 46; modo *lineas*, cap. 48; modo *metas*, cap. 60; modo *titulos*, in cap. 59, ubi: *Septimo*, inquit, *decemnoventalis circuli titulo dies*

mus, quibus, si forsitan ignorentur, paschales tituli^a possint facile reperiri; id est, quotus sit annus ab incarnatione Domini, et quota sit indictio, quotus etiam lunaris circulus, sive decemnoventalis existat, cæterique simili^b supputationis compendio requirantur^c. Orantem pro nobis beatitudinem vestram divina gratia custodiæ dignetur.

Explicit præfatio^d.

Paschas dominicæ comprehenditur.

^b C, similis,

^c C, requiruntur. Rhemensis, requiruntur.

^d His verbis præfatio concluditur in codd. Menigiano 298 et Colbertino 1020.

CYCLUS DECENNOVENNALIS DIONYSII.

Incipit cyclus decemnoventalis, quem Græci Enneascaidecaeterida vocant, constitutus a sanctis Patribus, in quo quartas decimas paschales omni tempore sine ulla reperies falsitate; tantum memineris annis singulis, qui cyclus lunæ et qui decemnoventalis existat. In præsentem namque tertiam indictionem est, consulatu Probi junioris, tertius decimus circulus decemnoventalis, decimus lunaris est^a.

ANNI DIOCLETIANI.	QUÆ SIT INDICTIONES.	EPACTÆ, ID EST AD- ICTIONES LUNAR.	CONCURREN- TES DIES.	QUORUM SIT LUNÆ CIR- CULUS.	QUÆ SIT LUNA XINI PASCHALIS.	DIES DOMINICÆ FESTIVITATIS.	QUOTA SIT LUNA DIGNUS DIEI DOMINICÆ.
CCXXVIII	vi	Nulla	i	xvii	non. april.	vii id. apr. l.	xvi
CCXXX	vii	xi	ii	xviii	viii kal. april.	iii kal. april.	xviii
CCXXXI	viii	xii	iii	xviiii	id. apr. l.	xiii kal. mai.	xx
CCXXXII	iiii	iii	iv	i	iiii non. april.	ii non. april.	xv
CCXXXIII	x	iiii	vi	ii	xi kal. april.	vi kal. april.	xvii
CCXXXIV	xi	xv	vii	iii	iiii id. april.	xvii kal. mai.	xviiii
CCXXXV	xii	vi	viii	iiii	iii kal. april.	ii kal. april.	xv
CCXXXVI	xiii	xvii	iii	v	xiiii kal. mai.	xiii kal. apr. l.	xv æqd.
CCXXXVII	xiiii	xviii	iiii	vi	vii id. april.	iii id. april.	xviiii
CCXXXVIII	xv	xiiii	v	vii	vi kal. april.	iii non. april.	xxi
CCXXXIX	i	xx	vi	viii	xvii kal. mai.	xvi kal. mai.	xv
CCXL	ii	i	i	viiii	ii non. april.	vii id. april.	xvii
CCXLI ^b	iii	xii	ii	x	ix kal. april.	iii kal. april.	xx
CCXLII ^c	iiii	iii	iii	xi	ii id. april.	xiii kal. mai.	xxi
CCXLIII	v	iiii	iiii	xii	kal. april.	ii non. april.	xvii
CCXLIII	vi	vi	vi	xiii	xii kal. april.	vii kal. april.	xviiii
CCXLV	vii	vii	vii	xiiii	v id. april.	xvii kal. mai.	xx
CCXLVI	viii	i	i	xv	iiii kal. april.	ii kal. april.	xvi
CCXLVII	viiii	ii	ii	xvi	xv kal. mai.	xii kal. mai.	xvii hend.

^a Eodem ordine et iisdem verbis inscriptio hæc post præfationem Dionysii reperitur in codd. modo dictis, et regio Parisiensi, quo Petavius t. II de Doctr. temp., p. 889, se usum esse ostendit. Ex his solum Colbertinus ipsum quoque cyclum Dionysii ab anno Christi 532 exhibet, quem proinde hic cum Digbeano comparavimus.

^b Hunc annum Dionysius non modo in cycli sui inscriptione, sed et in epistola 2 cum iisdem, quibus hic liber distinguitur, characteribus citavit. Verba epistolæ hæc sunt: *Transacio anno per Indictionem tertiam, Paschæ quartam decimam lanam, nono die calendarum Aprilis, id est vicesima quarta die mensis Martii fuisse, quis dubitat?* Ubi Scaliger sine idonea causa Dionysium erroris postulat: *Ecce, inquit, in illis verbis quæ supra adduximus, ait anno Christi 525, indictione tertio, terminum paschalem incidisse in 24 Martii, cum tamen esset 25.* Lib. II de Emend. temp., p. 156. Dionysium defendit Petavius lib. II de Doctr. temp., cap. 68, p. 250, ubi: *In eo (Dionysio) castigando, inquit, vaide Scaliger allucinetur; quippe Dionysius cyclus aureosque numeros Nicænos penitus observavit, neque lunarem antecessorem agnovit. Cycto vero 14, aureo numero XIII, deci-*

ma quarta paschalis, in 24 Martii cadit, cum neomenia sit Martii 11, quo die perpetuo est æquæ; tamen si Dionysii tempore nebulinum ad 10 Martii transitum fecisset. In quibus verbis me non capere fateor quomodo cyclus 14 cum aureo numero XIII conjungi possit.

^c Hoc anno Dionysius scripsit epistolam, ut vulgo numeratur, 2 ad Bonifacium, de Ratione Paschalis, cujus verba a Mariano Scotto ad annum 526 repetita, et vulgo non satis intellecta, ex hac tabula lucem accipiunt eamque vicissim illustrant, ac Dionysio illam quam diximus epistolam scribenti ante oculos positam fuisse, demonstrant. *Præsentis anni, inquit, monstrem exemplum. Indictio quippe quarta est et lunaris cyclus undecimus, decemnoventalis decimus quartus, et quia endecadis sextus est annus, eum embolismum esse necesse est. Qui locus cum tabula comparatus simul perspicue ostendit quid sint et quomodo inter se differant cyclus lunaris et decemnoventalis sive paschalis, de quo discerne Scaliger lib. II de Emend. temp., p. 145, propemodum ridicule scripsit eo nomine jam a Petavio, Wilhelmo Langio, Norrisio, aliisque notatus.*

ANNI DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.	QUAE SINT INDICTIONES.	EPACTAE, ID EST ADJECTIONES LUNAE.	CONCURRENTES DIES.	QUOTUS SIT LUNAE CIR- CULUS.	QUAE SIT LUNA XIII PASCHALIS.	DIES DOMINICAE FESTIVITATIS.	QUOTA SIT LUNA IPSIUS DIES DOMINICI.
B DXXXii	x	nulla	iiii	xvii	non. april.	iii id. april.	xx
DXXXlii	xi	xi	v	xviii	viii kal. april.	vi kal. april.	xvi
DXXXliii	xii	xxii	vi	xviiii	id. april.	xvi kal. mai.	xvii
DXXXv	xliii	iii	vii	i	iiii non. april.	vi id. april.	xx
B DXXXvi	xliiii	xliiii	ii	ii	xi kal. april.	x kal. april.	xv
DXXXvii	xv	xxv	iii	iii	iiii id. april.	ii id. april.	xvi
DXXXviii	i	vi	iiii	iiii	iii kal. april.	ii non. april.	xviiii
DXXXviiii	ii	xvii	v	v	xiiii kal. mai.	viii kal. mai.	xx ogd.
B DXL	iii	xxviii	vii	vi	v. id. april.	vi id. april.	xv
DXLi	iiii	xviiii	i	vii	ii kal. april.	ii kal. april.	xviii
DXLii	v	xx	ii	viii	xvii kal. mai.	xii kal. mai.	xviiii
DXLiii	vi	i	iii	viiii	ii non. april.	non. april.	xv
B DXLiiii	vii	xii	v	x	viiii kal. april.	vi kal. april.	xvii
DXLv	viii	xxiii	vi	xi	id. april.	xvi kal. mai.	xviii
DXLvi	viiii	iiii	vii	xii	kal. april.	vi id. april.	xvi
DXLvii	x	xv	i	xiii	xii kal. april.	viiii kal. april.	xvii
B DXLviii	xi	xxvi	iii	xiiii	v id. april.	ii id. april.	xvii
DXLviiii	xii	vii	iiii	xv	iiii kal. april.	ii non. april.	xx
DL	xliii	xviii	v	xvi	xv kal. mai.	viii kal. mai.	xxi hend.
B DLi	xliiii	nulla	vi	xvii	non. april.	v id. april.	xviiii
DLii	xv	xi	i	xviii	viii kal. april.	ii kal. april.	xx
DLiii	i	xxii	ii	xviiii	id. april.	xii kal. mai.	xxi
DLiiii	ii	iii	iii	i	iiii non. april.	non. april.	xvii
B DLv	iii	xliiii	iiii	ii	xi kal. april.	v kal. april.	xx
DLvi	iiii	xxv	v	iii	iiii id. april.	xvi kal. mai.	xx
DLvii	v	vi	vii	iiii	iii kal. april.	kal. april.	xvi
DLviii	vi	xvii	i	v	xiiii kal. mai.	xi kal. mai.	xvii ogd.
B DLviiii	vii	xxviii	ii	vi	vii id. april.	id. april.	xx
DLx	viii	viiii	iii	vii	vi kal. april.	v kal. april.	xv
DLxi	viiii	xx	v	viii	xvii kal. mai.	xv kal. mai.	xvi
DLxii	x	i	vi	viiii	ii non. april.	v id. april.	xviiii
B DLxiii	xi	xi	vii	x	viiii kal. april.	viii kal. april.	xv
DLxiv	xii	xxii	ii	xi	ii id. april.	id. april.	xv
DLxv	xliii	iiii	iii	xii	kal. april.	non. april.	xviiii
B DLxvi	xliiii	xv	iiii	xiii	xii kal. april.	v kal. april.	xxi
DLxvii	xv	xxvi	v	xiiii	v id. april.	iiii id. april.	xv
B DLxviii	i	vii	vii	xv	iiii kal. april.	kal. april.	xvii
DLxviiii	ii	xviii	i	xvi	xv kal. mai.	xi kal. mai.	xix hend.
B DLxx	iii	nulla	ii	xvii	non. april.	viii id. april.	xv
DLxxi	iiii	xi	iii	xviii	viii kal. april.	iiii kal. april.	xviiii
B DLxxii	v	xxii	v	xviiii	id. april.	xv kal. mai.	xviii
DLxxiii	vi	iii	vi	i	iiii non. april.	v id. april.	xxi
DLxxiiii	vii	xliiii	vii	ii	xi kal. april.	viii kal. april.	xvii
B DLxxv	viii	xxv	i	iii	iiii id. april.	xviii kal. mai.	xviii
DLxxvi	viiii	vi	iii	iiii	iii kal. april.	non. april.	xx
DLxxvii	x	xvii	iiii	v	xiiii kal. mai.	vii kal. mai.	xxi ogd.
B DLxxviii	xi	xxviii	v	vi	vii id. april.	iiii id. april.	xvii
DLxxviiii	xii	viiii	vi	vii	vi kal. april.	iii non. april.	xx
B DLxxx	xliii	xx	i	viii	xvii kal. mai.	xi kal. mai.	xx
DLxxxi	xliiii	i	ii	viiii	ii non. april.	viii id. april.	xvi
B DLxxxii	xv	xii	iii	x	viiii kal. april.	iiii kal. april.	xviiii
DLxxxiii	i	xxiii	iiii	xi	ii id. april.	xiiii kal. mai.	xx
B DLxxxiiii	ii	iiii	v	xii	kal. april.	iiii non. april.	xv
DLxxxv	iii	xv	vii	xiii	xii kal. april.	viii kal. april.	xviii
B DLxxxvi	iiii	xxvi	i	xiiii	v id. april.	xviii kal. mai.	xviiii
DLxxxvii	v	vii	ii	xv	iiii kal. april.	iii kal. april.	xv
B DLxxxviii	vi	xviii	iii	xvi	xv kal. mai.	xiiii kal. mai.	xv hend.
B DLxxxviiii	vii	nulla	v	xvii	non. april.	iiii id. april.	xviiii
DLc	viii	xi	vi	xviii	viii kal. april.	vii kal. april.	xv
B DLci	viiii	xxii	vii	xviiii	id. april.	xvii kal. april.	xvi
Dacii	x	iii	ii	i	iiii non. april.	viii id. april.	xviii

Hunc annum cum characteribus suis ex cyclo Dionysii Beda in lib. d Rat. temp., cap. 45, his verbis memorat: Quia ergo secundo ann. circuli, quem primum Dionysius scripsit, quingentesimus tricesimus tertius ab incarnatione Domini, completus est annus,

ipse est nimirum, juxta concursus siderum, ille in quo incarnari dignatus est; quia hic secundus annus decem- novennalis octavus decimus est cycli lunaris. xi habens epactas v concurrentes septimanæ dies, lunam pasche decimam quartam viii cal. April.

	dxvii	xi	xliii	lii	ii	xi kal. april.	liii kal. april.	xxl
	dxviii	xii	xxv	lii	lii	iiii id. april.	lii id. april.	xv
	dxcv	xliii	vi	v	iiii	iii kal. april.	lii non. april.	xviii
B	dxcvi	xliiii	xvii	vii	v	xliii kal. mai	x kal. mai.	xviii cgd.
	dxcvii	xv	xxviii	i	vi	vii id. april.	xviii kal. mai.	xxi
	dxcviii	i	vliii	li	vii	vi kal. april.	lii kal. april.	xvii
	dxcviiii	ii	xx	lii	viii	xvii kal. mai.	xliii kal. mai.	xviii
B	dc	liii	i	v	vliii	ii non. april.	liii id. april.	xx
	dcI	liiii	xii	vi	x	viii kal. april.	vii kal. april.	xvi
	dcii	v	xxliii	vii	xi	ii id. april.	xvii kal. mai.	xvii
	dciii	vi	liii	i	xii	kal. april.	vii id. april.	xx
B	dciiii	vii	xv	iii	xiii	xii kal. april.	xi kal. april.	xv
	dcv	viii	xxvi	liiii	xliii	v id. april.	lii id. april.	xvi
	dcvi	viiii	vii	v	xv	iiii kal. april.	lii non. april.	xviii
	dcvii	x	xviii	vi	xvi	xv kal. mai.	vliii kal. mai.	xx hend.
B	dcviii	xi	nulla	i	xvii	non. april.	vii id. april.	xvi
	dcviiii	xii	xi	ii	xviii	vii kal. april.	lii kal. april.	xviii
	dcx	xliii	xxii	lii	xviiii	id. april.	xliii kal. mai.	xx
	dcxi	xliiii	lii	iv	i	iiii non. april.	li non. april.	xvi
R	dcxii	xv	xliiii	vi	ii	xi kal. april.	vii kal. april.	xviii
	dcxiii	i	xxv	vii	iii	iiii id. april.	xvii kal. mai.	xviii
	dcxiiii	ii	vi	i	iiii	iii kal. april.	ii kal. april.	xv
	dcxv	lii	xvii	ii	v	xliii kal. mai.	xii kal. mai.	xvi ogd.
B	dcxvi	liiii	xxviii	lii	vi	vii id. april.	iii id. april.	xviii
	dcxvii	v	vliii	v	v	vi kal. april.	vi non. april.	xxi
	dcxviii	vi	xx	vi	viii	xvii kal. mai.	xvi kal. mai.	xv
	dcxviiii	vii	i	vii	vliiii	ii non. april.	vi id. april.	xviii
B	dcxix	viii	xii	ii	x	vlii kal. april.	ii kal. april.	xx
	dcxxi	vliii	xxlii	lii	xi	ii id. april.	xlii kal. mai.	xxi
	dcxxii	x	liii	liii	xii	kal. april.	ii non. april.	xvii
	dcxxiii	xi	xv	v	xlii	xii kal. april.	vi kal. april.	xx
B	dcxxiiii	xii	xxvi	vii	xliiii	v id. april.	xvii kal. mai.	xx
	dcxxv	xliii	vii	i	xv	iiii kal. april.	ii kal. april.	xvi
	dcxxvi	xliiii	xvlii	ii	xvi	xv kal. mai.	xii kal. mai.	xvii hend.

ARGUMENTA PASCHALIA.

INCIPIUNT ARGUMENTA DE TITULIS PASCHALIBUS ÆGYPTIORUM INVESTIGATA SOLENTIA UT PRÆSENTES INDICENT *.

ARGUMENTUM PRIMUM ^b. De anno Christi.

Si nosse vis * quotus sit annus ab incarnatione Do-

A mini nostri Jesu Christi, computa quindecies xxxiv ^d, sunt dx; ibi semper adde xii regulares *, sunt dxliii;

* Ita titulus se habet in cod. Digbæano, cujus verba vel propterea retinenda putavimus, quia in his argumentis, pariter ac cyclo ipso Dionysii, edendis, illum præcipue secuti sumus. Parum ab illo discrepant Cottonianus et Rhemensis, nisi quod posterior argumenta

illa Dionysio diserte ascribit, cujus hæc verba propterea apponimus: *In nomine Domini nostri Jesu Christi: Incipiant argumenta Græcorum de titulis paschalibus, Ægyptiorum investigata solertia, quæ Dionysius*

^b Argumentum hoc cum exemplo anni Christi 774, occurrit in Bedæ libro de Ratione computi, cap. 18, t. I Op., fol. 515, et cum exemplo anni 944 in argumentis lunæ ibid., f. 206 et 208. Unde colligas illud hoc modo non a Beda, sed juniore quodam auctore sæculi x esse conscriptum. Rectius Bedæ tribuitur ea forma quæ inter canones lunares p. 373 existat, ad æ. 706 accommodatam. Audiemus igitur hic Bedam velut Dionysii interpretem: *Si nosse vis quotus sit annus ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi, scito quot ordines fuerint indictionum, ut puta, quinto anno Tiberii principis xlvi. Hoc per xv multiplicata, sunt dcxc. Adde regulares xii, quia quarta indictione, secundum Dionysium, Dominus natus est, ut puta, in præsentem, sunt dccin. Iati sunt anni natiuitatis Domini.*

* Cognito scilicet numero indictionum.

^d Tot enim ordines indictionum, ut loquar cum Be-

da, fuerunt, hoc est toties integer cyclus indictionum retro continuatus, intra tempus nati Christi, et æ. Christi 525 in orbem redierat.

* Tot enim anni ex cyclo indictionum, tribus ante Christum natus annis cepti, supererant, priusquam primus integer cyclus indictionum post Christum natum inchoaretur. Pertinet ad loci hujus illustrationem, quæ in codice ms. Rhemensi 298, sub titulo: *De annis Christi* leguntur: *Duodecim regulares hæc addit (Dionysius), quia quando incarnatio facta est, tres anni de illa indictione transacti sunt, et ideo, ne indictionum ordinem turbaret, xii annos residuos indictionis numero non ascripsit, sed regulares nominavit, eo quod annorum Domini corrigere numeros probatur. Et hic numerus annorum Domini per indictiones exploratur, eo quod sapientes et insipientes indictiones norunt.*

ad le etiam indictionem anni eujus volueris, ut puta, tertiam, consulatu Probi junioris, sicut simul anni dxxv. Isti sunt anni ab incarnatione Domini a.

ARG. M b. *De indictione.*

Si vis scire quanta est indictio, ut puta, consulatu Probi junioris, sume annos ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi dxxv. His semper adice iii, sicut dxxviii. Hos partire per xv, remanent iii. Tertia est indictio. Si vero nihil remanserit, decima quinta indictio est.

ARG. III d. *De epactis.*

Si vis cognoscere quot e sint epactæ, id est adjectiones lunares, sume annos ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi, quot sperint, dxxv. Hos partire per xix, remanent xii. Per xi multiplica, sicut cxxxii.

sus, urbis Romæ sanctissimus abbas, utriusque linguæ, Græcæ videlicet et Latine, elegantia scientia præditus composuit et conscripsit. Et sane Dionysius ipse, sub finem præfationis ad cyclum suum, illa sibi his verbis vindicat: *Nec non et argumenta, Ægyptiorum sagacitate quæsitâ, subdidimus, quibus, si forsitan ignorerentur, paschales tituli possint facile reperiri, id est, quotus sit annus ab incarnatione Domini, et quanta sit indictio, quotus etiam lunaris circulus, sive decemnovennalis existat, etc.*

Meminit eorumdem Ceolfridus apud Bedam, Hist. eccl. lib. v, cap. 23, ubi post laudatos Dionysii circulus decemnovennales, addit: *Quibus termino appropinquantibus, tanta hodie calculatorum exuberat copia, ut etiam in nostris per Britanniam ecclesiis plures sint qui mandatis memoris veteribus illis Ægyptiorum argumentis, facile possint in quolibet spatia temporum paschales protendere circulos.* Quo sensu argumenti vox hic usurpetur præfatio Bedæ, libello de Argumentis lunæ præmissa, hoc modo declarat: *Argumentum est velox approbatio rerum universalium, quæ fidem facit rei dubiæ; et argumentum dictum quasi argutiæ mentis indicium, vel quasi arguti inventum. Argumentum et argumentatio hoc inter se differunt: argumentum est quod in principio libri breviter causam pandit; argumentatio quæ in disputatione fidem assertionibus facit.* Ceterum argumenta Dionysii paschalia etiam Beda circulis suis decemnovennalibus ex parte adjecit, sub titulo: *Canones lunarium decemnovennalium circulorum;* sed in multis aucta, truncata, mutata, et ad sui temporis rationem accommodata, ut Beda non potius quam Dionysiana dici mereantur. Carol. du Fresne inter Selecta ad Illustrationem chronici paschalis, n. 24, p. 481, ponit argumenta Ægyptiorum, quorum meminit Dionysius in epistola ad Petronium, et Victorius in canone paschali. Sed titulo hoc aut ipse deceptus est, aut lectori certe tantum vendidit. Nam nihil aliud sub eo edidit quam calculationem secundum argumenta illa institutam, quamquæ reperiri potest, quæta serâ annis singulis xiiii luna paschalis incidat, eamque non nisi ad primos tres annos cycli decemnovennalis quarti. Digbæana nostra majori jure huic titulum mereret, vel eo argumenta confidimus, quod nihil huiusmodi ex argumentis Dionysiana apud veteres scriptores citatum vidimus, quod in illis non exacte reperitur, Log. Hist. cycl. Dion., § 9, et quæ ad singula argumenta adnotavimus.

* Exemplum ab anno Christi 525, velut præsentâ, petimus, et in subsequenibus argumentis paschalibus constantiter retentum, luculentior prodit quo tempore hæc scripta fuerint, scilicet eo ipso quo Dionysius præfationem suam, sive epistolam de Ratione paschalis ad Petronium dedit. Nam in hac ex ultimo, id est quinto circulo beati Cyrilli (an. Christi 531) sex adhuc annos superesse ostendit. Et sane in eadem epistola Dionysius cycli a se recens conscripti, pariter ac argumentorum ei subjectorum, rationem ex in-

A Hos item partire per xxx, remanent xii. Duodecim sunt adjectiones lunares.

[*Item aliud computum*]. — Computa a primo anno usque in quem volueris, ut puta, in x annum. Dimitte semper i, remanent ix. Multiplica per ix annos xi annus epactas, et facies novies undeceni, xcix. Hos partire per xxx, id est ter triceni, xc, remanent ix. Nona est epacta circuli decemnovennalis. Ita anno xi. Dimitte unum, remanent x, decies undeceni, cx. Hos partire per xxx, remanent xx. Vice-sima epacta lunaris erit circuli decemnovennalis anno xi. Ita per omnes decem et novem annos sub hac brevitate computabis.†

ARG. IV e. *De concurrentibus.*

Si vis scire adjectiones solis, id est concurrentes

B stituto describit, verbis paulo ante recitatis, ex qua non solum γρηγοριανὰ argumentorum paschaliu Dionysii, sed integritatem quoque codicis nostri Digbæani cognoscas. Nullum certe alium in tanta copia reperire licuit, omnibus quæ Dionysius de scriptis suis paschalibus, et alii antiqui scriptores de iisdem referunt, tam bene respondentem. In reliquis cum exempla computi diversa, tum alia mutata occurrunt.

† Argumentum hoc, omisso exemplo anni 525, existat in Bedæ Argumentis lunæ, t. I Op., col. 206, et cum exemplo anni 771, in libro de Ratione computi, cap. 18, col. 516; item cum exemplo anni 775, in Canonibus lunaribus, p. 375.

‡ In cod. Cottoniano legitur 583, cui tamen numero eodem manu superscriptum est: 525, ex quo colligas, calculatorem illum Anglum, vergente sæculo vii, Argumenta hæc ex Dionysii libro decerpisse, et ad sui temporis rationem accommodasse; id quod semel monuisse sufficiat. Nam idem in reliquis fere omnibus exemplis ejus cod. observare licet, quamvis interdum per negligentiam soli numeri Dionysiani retenti sint.

§ Argumenti hujus tertii Beda de Rat. temp., c. 45, his verbis meminit: *Ad investigandum quot sint epactæ lunares, annos Domini rite sumere, dividere, multiplicare, item dividere, sed nulla dempto vel addito jubet (Dionysius); quia nimirum secundo decemnovennalis cycli anno incipientes epactæ, ad inventiendum suum statum, addi quid vel demi de anni Domini, qui secum inchoaverant, minime pascebant.* Compareatur Arg. lunæ, t. I Op., col. 207, et de Rat. comp. cap. 18, col. 516.

¶ Ita Cottonianus, quem hic præferimus. Nam in Digbæano, librarii forsau errore, legitur: *quotus sit.*

‡ Hæc verba indicant novum illum computandi modum, qui et in Bedæ lib. de Rat. comp., c. 18, col. 516, reperitur, non a Dionysio traditum, sed a juniori quodam calculatore additum esse. Item confirmat codex Cottonianus, ubi ea quæ unciis inclinatæ omittuntur.

§ Argumentum hoc de concurrentibus, omisso tantum exemplo Dionysii ab anno 525, repetitur in Argumentis lunæ, t. I Op. Bedæ, col. 208; in Canon. numr., p. 375, et de Rat. comp., cap. 18, col. 516. Dionysio istud in libro de Ratione temporum, cap. 45, p. 154, his verbis diserte ascribitur: *Si velimus scire adjectiones solis, id est concurrentes septimanæ diei, sumere annos Domini jubet (Dionysius); et addita quarta parte, quatuor insuper regulares semper adjicere docet, ac sic tandem per 7 partiri.* Releget etiam Beda rationem hujus regulæ: *Quia nimirum 5 erant concurrentes anno quo natus est Dominus, et ut computandi fixa series procurrens possit, necesse habet computator 4, quæ quæcesserunt, adnectere.*

septimanæ dies, sume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, ut puta **DXIV**; per indictionem tertiam et annorum qui fuerint quartam partem semper adijce, id est, nunc **CXXXI**, qui simul fiunt **DCLVI**. His adde **IV**, fiunt **DCLX**. Hos partire per **VII**, remanent **II**. Duxæ sunt epactæ solis, id est concurrentes septimanæ dies, persuprascriptam indictionem, consalatu Probi junioris.

[Item nuper inventum, melius indicavi, si breviter patefiat ^a. Simill modo computa ab anno qui est post consulatum domini nostri Tiberii junioris Augusti, tantummodo ut in fine, ubi supra calculatio **IV** additis habet, jam non **IV**, sed **I** pro his adjicias.]

ARG. V^b. De cyclo decemvennali.

Si vis scire quotus sit annus circuli **X** et **IX** annorum, sume annos Domini, ut puta, **DXV**, et unum semper adijce, fiunt **DXVI**. Hos partire per **X** et **IX**, remanent **XIII**. Tertius decimus est annus cycli decemvennalis. Quod si nihil remanserit, **IX** decima est.

ARG. VI^d. De cyclo lunari.

Si vis scire quotus cyclo lunæ est, qui decemvennali circulo continetur, sume annos Domini, ut puta, **DXV**, et subtrahere semper **II**, et remanent **DXIII**. Hos partire per **X** et **IX**, remaneat **X**. Decimus cyclo lunæ est decemvennalis circuli. Quoties autem nihil remanet, nonus decimus est.

ARG. VII. De luna decima quarta in mense Martio.

Si vis nosse quibus annis decemvennalis circuli Martio mense, **XIV** luna paschalis incurrat: anno **n**,

^a Hæc a juniore quodam calculatore circa an. Chr. 581 addita, in cod. Cottoniano pariter ac apud Bedam in Canonibus lunaribus, pag. 373, desunt; et in ipso codice Digbæano non integre descripta esse videntur.

^b Quinti hujus argumenti Beda de Ratione temp., c. 45, meminit, et rationem reddit his verbis: *Dionysius ipse nobis quodammodo tacite, quæ dicimus, in paschalibus quæ scriptis Argumentis ostendit, ubi ad inveniendum quotus sit annus circuli decemvennalis, sumere annos Domini, et priusquam hos per **X** et **IX** partiamur, unum præcipit adijcere, significans illo incarnato, unum circuli decemvennalis annum jam fuisse completum.* Add. Canones lunar., t. I, col. 373, et de Rat. comp., c. 18, col. 516. Ineptam reprehensionem hujus regulæ in Scaligero castigat Petavius, lib. II de Doctr. temp., cap. 68, p. 231.

^c Leg., nonus decimus.

^d De sexto hoc argumento Beda de Rat. temp., cap. 45, pergit: *Item ad sciendum quotus sit annus cycli lunaris, sumere monet (Dionysius) annos Domini, et subtrahere semper duo, et sic per **X** et **IX** partire, ut videlicet duobus, qui reliqui tunc erant, annis subtrahatis, cæteros calculatos per nonam decimam partem dividens, quod reliquum foret teneret. Ipsum argumentum, omissis tantum exemplo Dionysii, legitur in Bedæ libro de Rat. comp., cap. 18, col. 516; sed non sine mendis sensum turbantibus, quæ ex his ipsius Dionysii verbis corrigi possunt.*

^e Argumentum hoc Dionysii in Bedæ Canonibus Lunar. t. I Op., p. 374, repetitum, et ad posteriorem ætatem accommodatum est, cujus verba ascribemus, ut alter ex altero illustretur et emendetur: *Si vis scire quando bissextus sit, sume annum Domini, ut*

V, **VII**, **X**, **XIII**, **XVI**, **XVIII**, hos suprascriptos **7** annos in Martio mense reperies: residuos vero **XII**, secundum regulam subter annexam, Aprilii mense indubitanter calculabis.

ARG. VIIIe. De bissexto.

Si vis scire quando bissextus dies sit, sume annos Domini, ut puta **DXV**. Partire hos per **IV**. Si nihil remanserit, bissextus est. Si **i** aut **II**, vel **III**, remanent, bissextus non est. Ne tibi forsitan aliqua caligo erroris occurrat, per omnem computum per quem ducis, si nihil super fuerit, eundem computum esse per quem ducis agnosce, ut puta, si per **X** et **IX** ducis, et nihil super fuerit, **XIX** esse; si per **XV**, quindecim annos, et, si per **VII**, septimum.

ARG. IX^f. De luna paschali mense Martio.

Si vis cognoscere quota luna festi paschalis occurrat; si Martio mense Pascha celebratur, computa menses a Septembri usque ad Martium; fiunt **VI**. His semper adijce regulares **II**, fiunt **VII**; adde epactas, id est adjectiones lunares cujus volueris anni, ut puta, indictionis tertie ^g **XII**, fiunt **XX**; et diem mensis qua Pascha celebratur, id est Martii **XXX**, fiunt simul **L**. Deduc **XXX**, remanent **XX**; vicesima est in die resurrectionis Domini.

Mense Aprili. — Si vero mense Aprilii Pascha celebramus, computa menses a Septembri usque ad Martium, fiunt **VII**. His semper adijce **II**, fiunt **IX**. Adde epactas lunæ anni cujus volueris, ut puta, indictionis **IV** ^h, **XXIII**, qui fiunt **XXXII**, et diem mensis quo Pascha celebramus, id est Aprilis **XXI**, qui simul

*est annus præsens 688. Hos partire per **III**; si nihil remanserit, bissextus est; si autem **i**, aut **II**, aut **III**, remanserint, bissextus non est. Et ne tibi forsitan aliqua caligo erroris occurrat, per omnem computum quem ducis, si nihil super fuerit, scias eundem computum esse per quem ducis.*

^f Argumentum hoc nonum in cod. Cottoniano ab antecedentibus, per alia quedam interjecta, huc non spectantia, diremptum legitur, sed nos hic, ut in cæteris, Digbæano sequimur. Quod illud Dionysii sit, probat exemplum in eo adhibitum. Nam indictio **III**, Pascha celebratur die **30** Martii, et Luna **XX**, characteres sunt non nisi in cyclo, qui est Cyrilli ultimus, circulis Dionysianis præmissi, annum **XIII**, hoc est annum Chr. 525, convenientia, quo anno Dionysium Argumenta sua scripsisse, ex antecedentibus constat.

^g Indictio hæc tertia respondet anno Christi, a quo omnium fere argumentorum exempla petuntur, 525, ut et Pascha die **30** Martii celebratur. Vide cyclum primum, qui est Cyrilli ultimus. In Cottoniano hic legitur: *Indict. prima, XIV, et diem mensis quo Pascha celebratur, id est Martii XXX, fiunt simul LI; deduc XXX, remanent XXI. Vigesima prima luna est in die resurrectionis Domini.* Qui characteres indicantur annum Christi 688.

^h In cod. Digbæano legitur **III**, sed manifesto librarii errore. Nam totum exemplum convenit in annum 526, indict. **IV**. Quare non dubitavimus **IV** substituere. In ms. Cottoniano, argumento huic subijcitur exemplum petitum ab anno Christi 689, his verbis: *ut puta, indict. secunda XXV, fiunt XXXIV, et diem mensis quo Pascha celebramus, id est Aprilis XI, qui simul fiunt XLV. Deduc XXX, remanent XV. Luna XV est in die resurrectionis Domini.*

Quat LI; deduc XXX, remanent XXI. Luna XXI est in die resurrectionis Domini.

Si requiras a Septembri usque ad Decembrem, tres semper in his IV mensibus regulares adjicias: in bissexto autem solummodo anno duos regulares superscriptis mensibus adnumerabis, et pro XXX die, XXXII annis singulis Decembri mense assumes in fine ^b.

ARG. X. De die septimanæ sanctæ feria paschali.

Si vis cognoscere quotus dies septimanæ est, sume dies a Januario usque ad mensem quem volueris, ut puta, ad XXX diem mensis Martii ^c, sunt LXXXIX. His adjicies semper unum, sunt XC; et semper adde epactas solis, id est concurrentes septimanæ dies cujus volueris anni, ut puta III, indiet. II, sunt simul XCII. Hos partire per VII, remanet una: ipsa est dominica paschalis ^d festi. Sic quamlibet diem a cal. Jan. usque ad XXX diem mensis Decembris, quota feria fuerit, invenies computando, ut regularem unum et concurrentes, quæ a Januario mense semper incipiunt, pariter assumes.

ARG. XI ^e. De luna citimi paschalis.

Si vis scire quota luna sit in XI calend. Aprilis ^f, sume annos incarnationis Domini nostri Jesu Christi, ut puta, DCLXXV ^g. Hos partire per XI, sunt CX. Partire tricesima, remanent XX: vicesima luna est in XI cal. April. Si autem VII, septima; si asec, prima.

ARG. XII.

Si vis nosse diem calendarum Januarii, per singu-

los annos, quota sit feria, sume annos incarnationis Domini nostri Jesu Christi, ut puta, annos DCLXXV. Deduc asecm, remanent DCLXXIV. Hos per quartam partem partiris, et quartam partem, quam partitus es, adjicies super DCLXXIV, sunt simul DCCCLXII. Hos partiris per VII, remanent II. Secunda est dies calendarum Januar. Si V, quinta feria; si asec, ca; si nihil, sabbatum ^h.

ARG. XIII. De luna calendarum Januarii.

Si vis scire quota luna sit calendarum Januarii, scito quotus lunaris cyclus sit, verbi gratia cyclus XV. Tene tibi unum, id est ipsas calendarum Januarii, et duces quinquies quinquies decies: faciunt LXXV; quos adjicies super unum, et sunt LXXVI. Item duces sexies decies quinquies, faciunt XC; quos adjicies super LXXVI, et sic summa numerorum CLXXVI; in quibus partiris tricesima, remanent XVI. Sexta decima luna est calendarum Januarii, et puncti ⁱ XVI. Isto modo per XIX cyclos lunares computabis semper, et calendarum Januarii, quota sit luna, absque errore reperies.

Dum autem veneris ad XVII cycli lunaris ^j, et duxeris quinquies decies septies, super cal. Jan., qui faciunt LXXXV ^k, si partiris sexagesima, et adjicies ipsum assem, sunt LXXXVI. Deinde ducis sexies decies septies ^l, sunt CII. Eos adjicies super LXXXVI ^m, et sunt CLXXXIII. Partire ibi tricesima, remanent IX. Nona luna est calendarum Januarii, et puncti XXVI. Sic et in XVIII et XIX cyclo facies. A primo vero cyclo lunari, usque in sextum decimum, non partiris sexagesimam, ne in errorem incidas.

^a Cotton., supra in.

^b In Cottoniano sic legitur: *Et per XXX uno die XXX annis singulis, etc.* Locus in utroque corruptus videtur, quem alii extricandum reliquimus.

^c In quem scilicet Pascha anno Christi 525, Diocletiani 211, incidit, secundum cyclum Cyrilli ultimum, Dionysiano præmissum.

^d In Digb. legitur: *Dominica Pascha, in Cotton., Dominica paschalis.*

^e Ea quæ hic post argumentum X exstant, in codd. Digb. et Cotton., eodem modo leguntur, nisi quod in posteriori, loco exempli ab anno 675, substituitur ann. 688 vel 689. Et illud ipsum novum exemplum anni 675, Dionysio alioquin non usitatum, suspicionem movet argumenta in quibus occurrit a juniori quodam calculatore, si non addita, saltem mutata esse. Nec sane mendis illa carere videntur. Sed quocunque modo se habeant, non inconsultum duximus integra, ut in codice Digbæano reperiuntur, huc transferre, aliis dijudicandi et emendandi potestate relicta.

^f Notum est, XI cal. April., sive diem XXII Martii, secundum instituta Alexandrinorum, a Dionysio, Beda, aliaque servata, primum sive citimum fuisse diem, in quem sacra alicujus anni paschalia incidere poterant, sicut VII cal. Mai., sive dies XXV Aprilis ultimus erat et remotissimus. Beda in canone lunari penultimo: *Christianorum Pascha ab XI cal. April. usque in VII cal. Maii, quocunque die dominico luna occurrerit, sanctum Pascha modis omnibus celebrabis, Ante XI cal. April., etiamsi luna occurrerit, vel post VII cal. Maii, Pascha nullatenus celebrabis.* Quo modo Alexandrini terminum paschalis ultimum, die XXI April. antiquitus constitutum, usque ad diem XXV April. protulerint, ostendit Bucherius in Comment.

ad Victorii Can. pasch., p. 104. Qui plura de ratione et differentia metarum paschalium, secundum Latinos et Alexandrinos desiderat, adeat Norisii diss. de Paschali Latinorum cyclo, p. 96. Illo ipso die XI cal. April. æquinoctium vernum proxime sequenti, inserebantur epactæ. Lege Beda de Rat. comp. c. 14. Quæ proinde ex investigata luna illius diei cognoscebantur, secundum Bedæ Canonem lunarem: *Si vis scire quota sit epacta, anno quo volueris, computa quota sit luna in XI cal. April., et ipsa luna erit epacta. Verbi gratia, si luna fuerit IX, in XI cal. April. ipsa erit epacta, vel quo numero lunam inveneris, ipsum numerum epacta habebit. Fundamentum ergo hujus computi epactarum præsens argumentum demonstrat.*

^g Cod. Cotton., DCLXXXVIII.

^h In cod. Cotton. hoc argumentum ita legitur: *Si vis nosse diem calendarum Jan. per singulos annos, quota sit feria, sume annos ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCLXXXIX. Deduc asecm, remanent DCLXXXVIII. Hos per quartam partem partiris, et partem quam partitus es adjicies super DCLXXXVIII, sunt simul DCCCLX. Hos partire per VII, remanent sex: sexta feria est calendarum Januarii. Si X, quinta feria; si prima, dominicum; si nihil, sabbatum.*

ⁱ Codex Digb. habet, puncta. Sed sequimur hic Cotton. Sic et apud Bedam in Can. Lun., p. 373: *Si vis nosse quot punctos unaquæque luna in die lucet, etc.* Conf. col. 211. Imo in ipso cod. Digb. arg. XVI legitur: *Punctus vero unus quarta pars hora est.*

^j Cotton., XVII^m cyclum lunarem.

^k Cotton., dies LXXX.

^l Cotton., sexties decies quintus.

^m Cotton., LXXXVI.

ARG. XIV. *Quota feria luna xiv incidat cycli decemnoventalis anno primo.*

Incipit calculatio quomodo reperiri possit quota feria singularis anni decima quarta luna paschalis, id est primi circuli decemnoventalis. Anno primo, quia non habet epactas lunares, pro eo quod cum noni decimi inferioris anni xviii, et suis xi epactis ^b, addito etiam ab Ægyptiis die una, fiunt xxx, id est luna mensis unius integra, et nihil romanet de epactis, et quod in Aprili mense incidit eo anno luna paschalis xiv, tene regulares in eo semper xxxv, subtrahere xxx, id est ipsa luna integra, et remanent v. Quinto die a calendis, hoc est non. April., occurrit luna paschalis xiv. Tene suprascriptos v, adde et concurrentes ejusdem anni iv, fiunt ix. Adde et regulares in eodem semper mense Aprili vii, fiunt xvi. Hos ^B partire per vii, id est bis septem xiv, remanent ii. Secunda feria occurrit luna paschalis xiv, et dominicus festi paschalis dies luna xx.

Anno secundo. — Item præfati circuli annus secundus, a quo sumunt exordium epactæ xi. Incidit in eo anno luna paschalis xiv mense Martii. Tene xxxvi regulares in eo semper, subtrahere semper epactas xi, remanent xxv. Vicesimo quinto die a calendis Martii, quod est viii cal. April., occurrit luna paschalis xiv. Tene suprascriptos xxv, adde concurrentes ejusdem anni v, fiunt xxx. Adde semper in fine hujus mensis regulares iv, hos partire per vii, id est septies quaterni xxviii, remanent vi. Sexta feria occurrit luna xiv paschalis, et dominicus festi paschalis dies luna xvi.

Anno tertio. — Item mense Aprili sæpe dicti circuli primi anno tertio. Tene semper in eo mense imprimis regulares xxxv. Subtrahere epactas ejusdem anni xxii, remanent xiii. Tertio decimo die mensis, id est id. April., occurrit luna paschalis xiv. Tene hos xiii, adde concurrentes vi, fiunt xix. Adde in Aprili semper inferius regulares vii, fiunt xxvi. Hos partire per vii ter septeni, xxi, remanent quinque. Quinta feria erit decima quarta luna paschalis, et dominicus dies paschalis festi luna xvii. Ita singulis annis a primo usque ad nonagesimum quintum annum calculabis.

Si quando mense Martio xiv luna paschalis incurrit, xxxvi regulares imprimis teneas, ex quibus epactas cujus volueris anni deducas, et concurrentes adjicias, et in fine : semper iv regulares augmentes. Aprili vero mense semper xxxv in capite tene, ex quibus, ut supradictas ^d epactas, et adjectos ejusdem

A anni concurrentibus suis regulares in fine vii augmenta. Facilius namque et brevius omnia argumenta paschalia calculabis. Hoc tamen præterea lectori sit cognitum, quoties in utroque menses suprascriptos in prima regula contigerit ^e, ut deductas epactas ^f, amplius a xxx remaneant, dimitte xxx. Quod si unus aut duo, vel amplius super fuerint, tot dies ipsius mensis a calendis Januarii sit luna paschalis xiv. Quando autem (post) deductas epactas infra xxx, ut puta xx, seu amplius minusve remanserint, quod semel in xix annis accidere manifestum est, xxx die Aprilis erit luna paschalis xiv ^h.

ARG. XV. *De die æquinocetii et solstitii.*

Qua die natus est Dominus Jesus Christus secundum carnem ex Maria Virgine in Bethlehchem, in qua ⁱ incipit crescere dies. Æquinocetium primum est in viii cal. April., in qua æquatur dies cum nocte. Eodem die Gabriel nuntiat S. Mariæ, dicens: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te. Propterea quod ex te nascetur, vocabitur Filius Dei.* In qua etiam passus est Christus secundum carnem. Solstitium secundum est viii cal. Julii, quando etiam natus est S. Joannes Baptista ex quo incipit decrescere dies. Æquinocetium secundum est viii cal. Oct., in qua die conceptus est Joannes Baptista. Et hinc jam minor efficitur dies nocte, usque ad natalem Domini Salvatoris. Ex viii cal. April. et in viii cal. Jan. dies numerantur cclxxi. Unde secundam numerum dierum conceptus est Christus Dominus noster in die dominica viii cal. Aprilis, et natus est in iii feria ^C xiii cal. Januar. Christus Dominus noster. In die qua passus est, fiunt anni cxxxiii ^j et menses iii, qui sunt dies xccccxxiii. Unde secundum numerum dierum ejus stat cum iii feria natus, et passum vi feria : natus viii cal. Januar., passum viii cal. April. Ex quo baptizatus est Jesus Christus Dominus noster, fiunt anni ii, et dies numerantur xc, qui fiunt dcccx, cum his ^k suis, ac sic baptizatur viii id. Januar. die, v feria, et passus est, ut superius dixi, viii cal. April. vi feria. Cum his suis fiunt simul dies xccccxv, et (ab) viii id. Jan. in viii cal. Apr. dies xc.

ARG. XVI. *De ratione bissexti.*

Bissexturn non ob illum diem fieri, ut quidam putant, quo Josua oravit solem stare, credendum est : quia dies ille et fuit, et præterit. Sed ab hoc dicitur bissexturn, quod in unumquemque mensem punctus unus accrescit. Punctus vero unus quarta pars horæ est. iv vero puncti unam horam faciunt ; xii vero puncti in horas explicant. Ergo in iv annis ternæ horæ, que

^a Codex Cotton., quota fuerat singulis annis xiiii luna paschalis. Nos Digbeanum secuti sumus, in quo verbum sit, aut simile quilibet subaudiendum vel supplendum est.

^b Ms. Digb., omnes xi epactas.

^c Illas voces : in eo mense, ms. Cotton. omittit.

^d Cotton., supra deductas.

^e Cod. Cotton., latius.

^f Ita Digb.; sed Cotton., congruit.

^g Ita uterque codex; sed fortasse legendum, deductis epactis, aut, post deductas epactas.

^h Cotton. ita : remanserit, id est, tot dies mensis a

cal. occurrit luna paschalis xiv. Si enim deductas epactas xxx tantum remanserint, quod semel in xiv annis accidere manifestum est, xxx die a calendis erit paschalis.

ⁱ Aut hæc duæ voces redundant, aut librarii incuria ante illas ommissa est mentio primi solstitii, quod posterius magis verisimile sit, quia paulo post memoratur solstitium secundum.

^j In ms. Digbeano legitur xxx, manifesto librarii errore. Sed neque succedentes numeri mendo carere videntur.

^k Id est, bissexturnis diebus.

sunt xii, dies faciunt I, qui ad latur Februario, cum vi cal. Mart. habuerit, et in crastino sic habeat. Verbi causa, si hodie vi cal. Mart. additur ille dies in iv anno expleto; nihilominus et crastino vi cal. Martii habentur. Et ideo bissextus dicitur, quia bis vi cal. Martii habet Februarius.

Sex diebus fecit Deus mundum, septimo requievit. Ut ergo plenius intelligatur, computa quot horas habeat unus dies ^a, et divides illas in 7 partes, et quantus remanet, exiude sit bissextus. Primum computa dies ^b occ, quomodo horas habent, decies tricentis ^c sunt tria millia. Iterum facis: bis tricentis, sexco-

^a Digb., computa quantas horas habet unus dies; Cotton., quot horas habent, et div.

teini: sicut in tricenis diebus horæ ut. dc. Iterum facis: decies sexagemi dc, et bis sexagemi cxx. Fiunt ergo in sexagenis diebus horæ dcxx. Iterum facis: decies quatuor l, et bis quini x. Ecce habes in quinque diebus horæ lxx. Fiunt simul integro anno in diebus cccclxx horæ sui cccclxxx, et alias tantas in nocte, sunt simul dierum et noctium totius anni viii dcccclxx horæ. Divide in illas vii partes. Primum facis: septies millei vii, remanent i dcccclxx. Item facis: septies ducenti, sunt i cccc, remanent cccclxx. Item facis: septies quinquageni sunt ccccl, remanent x. Item facis: septies as vii, remanent iii. Iste tres horæ faciunt in iv annis diem.

^b Cotton., diebus.

^c Cotton., tricenti.

PROTERII, EPISCOPI ALEXANDRINI, EPISTOLA AD LEONEM PAPAM ^a.

Domino meo dilectissimo fratri et consacerdoti B Leoni Proterius in Domino salutem.

Pii-simus et fidelissimus imperator noster Marcianus litteris nuper ad nos venerabilibus usus est, qui-lus asseruit testimare quosdam non diligenter ascriptam diem festi paschalis, quæ per octavam iudictionem futuram, Domino præstante, celebranda est. Verumtamen non velut a se commotus hoc indicavit, sed quia scripta tuæ sanctitatis acceperit. Et præcipiebat oportere nos causam diligenter inquirere, adhibita nimis tenuissima scrutatione, quæ multum sollicitudinis ac studii contineret. Quapropter negligendum non fuit, quominus statim negotium ventilem; quando ex illo jam tempore quo commonitorium tuæ venerationis accepi, plurimam curam rei hujus habuerim; vanc legales libros inspicieus, nunc antiquorum doctorum instituta contingens ^b; ex quibus possibile est huiusmodi computam investigare solertius. Sumens etiam et centenalem curam Paschæ, descriptum a beatissimo Patre et coepiscopo nostro Theophilo, omnemque decurrens, ita reperi diligenter integreque compositum, ut, quicumque ille sit, auctoritatem scripturæ hujus quolibet modo reprehendere ac vituperare non possit. Erat enim inconsequens virum ita vigilantem Deoque clarissimum, divinarum etiam ditatum scientia Scri-

pturarum, in negotio tam magno ac necessario, præ-termissio diligentia labore, potuisse delinquere. Sed forte, sicut tua sanctitas scribit ^c, mendosi codicis, aut ^d librarii error est; et propterea nos oporteret ^e diem sanctæ illius festivitatis transferre, quod abest ^f. Ce-lebretur ^g autem ita potius, ut centenarias annorum cursus ejusdem beatissimi Patris nostri et coepiscopi Theophili continet; qui antiquorum paginis omnino concordat, id est, die mensis Pharmothi, juxta Ægyptios, qui est viii cal. Mai. Et nos enim, et tota Ægyptia regio, atque Oriens universus, sic ipsam diem celebraturi sumus ^h, Deo præstante.

Ut autem non arbitremur absolute, quæ nobis videntur, scribere seu velle firmare, inseruimus etiam causas huic epistolæ, quibus tua sanctitas forte æstimet, non se debere reprehendere Ægyptiorum Ecclesie veritatem, quæ mater huiusmodi laboris existit, diligenterque conscripsit. Olim quidem Dominus per Moysen tempus paschale significavit, dicens: *Custodi mensem novorum*, primum hunc esse proponens; sicut iterum dicit: *Mensis iste vobis initium mensium, primus erit in mensibus anni; et facies pascha Domino Deo tuo xiv die mensis primi*. Sed qui hæc per Moysen locutus est Dominus, plenitudo legis existens, quando dignatus est homo fieri, quinta sabbatorum ⁱ, decima quarta luna mensis primi, in cenaculo cum discipu-

^a De epistolæ Dionysii ad Proterium argumento ac tempore lege lib. ii de Doctr. temp. cap. 64, p. 222. De Paschate anni Diocletiani 471, Christi 455, hæsitatio suborta erat, de qua consultus Proterius a S. Leone respondet. PETAVIUS. — Epistolæ hujus a Proterio Græcè scriptæ, et a Dionysio Latine red. litæ, ita meminit Sigebertus in Catal. Ser. eccl., cap. 27: *Translulit de Græco in Latinum Proterii Alexandrini epistolam, scriptam ad Leonem papam, de celebrando Pascha in anno Domini cccclv*. Quod vero translata cyclo suo paschali subjecerit, ipse sub fine prefationis ad Petronium his verbis testatur: *Quam (epistolam) ante hæc annos transferentes a Græco, huic operi adnectendum esse prospeximus*. Illam a Petavio in App. op. de Doctr. temp., p. 371, et Æg. Bucherio in Comment. ad Victorii Canon. paschal., p. 82, editam, nos cum aliquot codd. mss. collatam, hinc inde supplevimus et emendavimus, nominatim

cum codice Bodleiano F. N. E. 3, 5; Cottoniano, in scrinio Caligulæ A. 15, et Digbarano 63: quorum illum per B, istum per C, hunc per D, signabimus.

^b C, dicta instituta continens.

^c C et D, scripsit.

^d Vox scriptoris, quæ in utraque editione hic interseritur, in mss. abest.

^e C et D, oportet.

^f Hæc duas voces, ex omnium mss. nostrorum consensu, substituvimus, pro iis quæ in editis leguntur, quæ abest.

^g Ita cum C legimus, pro celebratur, quod est in e. litis.

^h D, sic ipsius diei celebraturi auctoritatem sumus.

ⁱ Ita omnes tres codices nostri habent, pro quinta feria, ut est in editis.